

Василь ЧУРА,

orcid.org/0000-0002-5888-3075

*доктор історичних наук, професор Львівського національного
університету імені Івана Франка (Україна, Львів) vschbox@ukr.net*

Олександра ЧУРА,

*кандидат історичних наук, науковий співробітник музею-меморіалу «Тюрма на Лонцького»
(Україна, Львів) oli.chura@i.ua*

СТАВЛЕННЯ КДБ ДО ПРИХИЛЬНИКІВ ОУН-УПА НА ТЕРИТОРІЇ УРСР У СЕРЕДИНІ 1980-х рр.

Наукова стаття досліджує відсутність демократичних реформувань у системі КДБ на території західних областей УРСР щодо колишніх учасників українського антикомуністичного руху, які були членами ОУН та війнами УПА, незважаючи на перебудову, яка офіційно передбачала оновлення внутрішньої політики КПРС у діапазоні національного питання.

Ключові слова: *перебудова, партапарат, КПРС-КПУ, КДБ, ОУН-УПА, національно-визвольний рух, повідомлення, політичні в'язні.*

Літ. 16.

Vasyl CHURA,

*PhD hab. (History), Professor of Lviv Ivan Franko National University
(Ukraine, Lviv) vschbox@ukr.net*

Olexandra CHURA,

PhD (History)

*Researcher of the Museum-Memorial «Prison in Lontskyy Str.»
(Ukraine, Lviv) oli.chura@i.ua*

THE KGB'S ATTITUDE TO THE OUN-UPA SUPPORTERS IN THE TERRITORY OF UKRAINE IN THE MIDDLE 1980s

In the article on the basis of explored unpublished documents of the Secretariat of the UkSSR UKGB and the scientific analysis of historiography the activities of law enforcement bodies directed to the detection of OUN agents on the territory of the Ukrainian SSR and the OUN's agents arrival from other countries into the territory of the Ukrainian SSR is studied.

The attitude of the KGB bodies in the Ukr.SSR to the proclaimed reforms directed towards power decentralization, introduction of publicity, division of power between the party and soviet institutions, legal reforms, etc. were but formal. This is indicated by numerous instructions that were issued to the special authorities for the recognition and «neutralization» of «bourgeois nationalists». In this context, the special services paid particular attention to the general set of features inherent in nationalist organizations and to the circumstances which could serve as evidence of clandestine anti-Soviet activity on the territory of the western regions of the Ukrainian SSR and in the republic on the whole. Special attention was paid to the facts of the support of former OUN-UPA members by the local population and international organizations. The KGB paid an increasing attention to the arrival of representatives of the Ukrainian insurgent movement from abroad, for those were citizens of the USA, Canada, England etc., and to their contacts with the local population. Therefore, within the framework of counteracting the spread of independent ideas among the citizens of the USSR–Ukrainians by nationality, especially in the western regions of the Ukrainian SSR the KGB implemented a complex of measures aimed at persecution and deportation of those OUN and UPA members who had come from abroad with the aim to restore ties with patriotically-minded people of the Ukrainian SSR. The KGB also continued its work on the identification and conviction of the OUN-UPA members who had managed to avoid responsibility, implementing re-imprisonment of previously convicted members of the anti-communist movement in connection with the new circumstances of the investigation.

In relation to the political prisoners of the KGB, the USSR introduced measures of physical pressure on dissidents with the aim of recognition of fallibility of their political views and their public repentance. Sometimes such complex of actions had lethal consequences. By «scanning» the power structure's personnel composition and its own cadre, the

KGB detected and eliminated of workers who, in its opinion, had a relationship with the OUN-UPA, maintained ties with relatives abroad or expressed unreliable judgments.

Key words: *perestroika, party apparatus, CPSU-KPU, KGB of the Ukrainian SSR, OUN-UPA, national liberation movement, political prisoners.*

Ref. 16.

Василь ЧУРА,

доктор исторических наук, профессор Львовского национального университета имени Ивана Франко (Украина, Львов) vschbox@ukr.net

Олександра ЧУРА,

кандидат исторических наук, научный сотрудник музея-мемориала «Тюрьма на Лонцого» (Украина, Львов) oli.chura@i.ua

ОТНОШЕНИЕ КГБ К СТОРОННИКАМ ОУН-УПА НА ТЕРРИТОРИИ УССР В СЕРЕДИНЕ 1980-х pp.

Научная статья исследует отсутствие демократических преобразований в системе КГБ на территории западных областей УССР в отношении к бывшим членам ОУН и воина УПА, несмотря на перестройку, официально предусматривавшую обновление внутренней политики СССР в диапазоне национального вопроса.

Ключевые слова: *перестройка, партаппарат, КПСС-КПУ, КГБ УССР, ОУН-УПА, национально-освободительное движение, политические заключенные.*

Лит. 16.

Постановка проблеми. Соціально-економічна криза, яка охопила народногосподарський організм СРСР на зламі 80-х pp. XX ст. поставила компартійне керівництво країни перед необхідністю реформування його виробничого комплексу у вигляді фрагментарного застосування ринкових методів господарювання. Старанно приховувані радянським режимом політичні, національні та релігійні проблеми, які нагромадилися за попередні десятиліття існування країни, змусили ЦК КПРС у 1985 р. наважитися на втілення реформ, знаних як «перебудова». Причиною її запровадження була спроба компартійної верхівки зупинити сповзання країни у політичну кризу, прояви якої стали особливо помітними.

Такий стан справ підтверджував ініціатор політико-економічних реформ, новий Генеральний секретар ЦК КПРС М. Горбачов, який заявляв: «Перебудова – це назріла необхідність, що виросла з глибоких процесів розвитку соціалістичного суспільства. Її затримка могла б призвести до загострення внутрішньої ситуації, яка крила в собі загрозу серйозної соціально-економічної і політичної кризи. До таких висновків нас підвів аналіз ситуації, яка склалася в суспільстві на середину 80-х років» [7].

Як відомо, виконання завдань щодо охорони державної безпеки усередині країни та за її кордонами було покладено на союзно-республіканський орган державного управління – Комітет державної безпеки: від 1954 р. при Раді міністрів СРСР а від 1978 р. – при Політбюро ЦК КПРС. Витоки КДБ ідуть від державно-політичного карального органу більшовицького уряду керованого В. Леніним у 1917 – 1921 pp., – Всеросійської надзвичайної комісії з боротьби із контрреволюцією і саботажем при Раді народних комісарів, яку очолював Ф. Дзержинський.

Якщо у 1918 р. до складу ЧК входило 40 губернських та 365 повітових надзвичайних комісії загальною кількістю приблизно 120 тис співробітників, то у 1985 р. КДБ СРСР об'єднав 400 тис осіб, КДБ УРСР – 58 447 осіб [13] на діяльність яких витрачалося 3,5 млрд крб. коштів з державного бюджету щорічно. Наприкінці перебудови у 1991 р. кількість членів КДБ становила 600 тисяч співробітників [8].

Аналіз досліджень. Ретроспектива антиукраїнської діяльності органів КДБ ставала об'єктом зацікавлення вітчизняних та закордонних істориків. Питання використання радянськими силовими органами агентурно-інформаційної мережі у боротьбі із підпіллям ОУН в карпатському краї досліджував В. Льницький, зауваживши, що підпільний рух ОУН активно підтримувався місцевим населенням [9]. У цьому контексті слід виокремити наукові студії В. В'ятровича у царині вивчення спецоперацій силових структур СРСР на відтинку 1918 – 1991 pp. [2]. Еволюцію органів держбезпеки аналізував І. Загородій [8]. Історичну спорідненість КДБ із каральними органами Російської

імперії вивчав С. Мечник [12]. Становище КДБ у 70-х рр. XX ст. описав С. Чертопруд [14]. Р. Ратібор висвітлював рецепцію КДБ соціо-політичних трансформацій періоду перебудови на союзному рівні [13].

Однак науковий аналіз зазначеного історіографічного доробку засвідчує відсутність праць, що студіюють сприйняття КДБ демократичних новацій перебудови в її західних областях УРСР – регіоні, де антикомунізм мав глибоке історичне підґрунтя, а відтак розгортався особливо стрімко. Таку динаміку національно-визвольного руху на зламі 80 – 90-х рр. XX ст. не в останню чергу спричинило латентно прихильне ставлення місцевих жителів до ОУН-УПА, спогади про діяльність яких ще не були стергими із народної пам'яті.

Мета статті. Тому завданням пропонованої наукової розвідки є спроба з'ясувати ставлення регіональних структур КДБ УРСР до прихильників та в'язнів ОУН-УПА за умов перебудовної демократизації радянського суспільства, проголошеної правлячою КПРС. Джерельною базою наукової статті слугуватимуть неопубліковані архівні матеріали, історіографічні здобутки та періодика періоду перебудови.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши соціально-економічне становище СРСР та внутріпартійний стан його політичного стрижня – КПРС, М. Горбачов у 1985 р. готував громадян до широкомасштабних реформ. На квітневому пленумі ЦК йшлося про доконечну необхідність реформалізації рад народних депутатів, відновлення їх справжнього законодавчого статусу та внесення відповідних змін до Конституції СРСР, децентралізацію союзної влади, розмежування повноважень між партійними та радянськими органами, правову реформу і таке інше [15, 6]. Згодом перший секретар ЦК КПУ В. Щербицький заявляв: «Рішення квітневого пленуму – це платформа кардинальних змін у партії та державі» [16].

Фундаментальні засади компартійної демократизації отримали розголос у доповіді її ініціатора на ХХVII з'їзді КПРС у 1986 р. Йшлося про стан реалізації політики перебудови. За словами М. Горбачова, помітні плоди приносила політика гласності, що пом'якшила нетерпимість компартапарату до альтернативних точок зору, пожвавила інертне середовище рядових комуністів, була ключовим чинником демократизації застійного радянського суспільства та компартійного осердя країни [11, 7–13].

Водночас надбанням широкої громадськості стали чисельні компартійні злодіяння минулого, від яких партія усіяла відхрещувалася, списуючи все на сталінський тоталітаризм. Більше того, не піддавалися сумнівам й комуністичні орієнтири радянського суспільства. Монополю правляча партія та її регіональні структури надалі залишалися ядром політичного устрою, а Генеральний секретар – керівником держави [1, 1]. Як наслідок, перебудовні демократичні новації якнайменше торкнулися тих органів, які у силовий спосіб забезпечували тривалий партійний монополізм, передовсім – КДБ.

Аналіз неопублікованих архівних матеріалів, позначених здебільшого грифом «секретно», свідчив: як і у попередні десятиліття КДБ на початку перебудови кваліфікувало діяльність ОУН і УПА як терористичну антирадянську організацію, яка йшла проти інтересів українського народу, що «насправді» бажав перебувати у політичних рамках Союзу РСР на інтернаціоналістичних засадах.

Для виявлення і знешкодження «буржуазних націоналістів» ще у 1964 р. співробітником Вищої школи КДБ при Раді міністрів СРСР М. Майоровим була видана серія інструкцій, які допомагали розпізнавати «ворогів» на території УРСР. Мали місце такі настанови. 1. Для ведення «злочинної» діяльності буржуазні націоналісти об'єднуються в групи та організації, до яких належать «Українська військова організація» (УВО), «Організація українських націоналістів» (ОУН), «Українська повстанська армія» (УПА). 2. У боротьбі про радянської влади члени цих організацій дотримуються буржуазно-націоналістичних цілей до яких вони відносять створення самостійного державного утворення – незалежної України. 3. Антирадянські націоналістичні організації об'єднують представників лише української національності для того, щоб забезпечити інтереси буржуазії однієї нації. 4. Антирадянські організації в УРСР здійснюють зв'язок із закордонними організаціями. До українських націоналістичних закордонних структур належать закордонні підрозділи ОУН та закордонне представництво «Української головної визвольної ради» і «Демократичне формування українських націоналістів». 5. Націоналістичні групи можуть бути використані розвідкою або антирадянськими силами та країнами під керівництвом яких вони здійснюють підірвну діяльність.

6. Буржуазні націоналісти проводять діяльність у контакті з реакційним духовенством Ватикану та УГКЦ.

Обставинами, що зараховуються як докази про злочинну діяльність антирадянських угруповань, є виявлення часу, місця, керівників та прихильників створення організації, її мети та завдань, програмних положень, методів і засобів діяльності, форм роботи, способів конспірації і зв'язку, наявності матеріальних засобів, організаційної структури та порядку підпорядкування, даних про нелегальні канали зв'язку, матеріальні й технічні засоби організації та місця їх зберігання. Засудження членів націоналістичних угруповань, на відміну від попередніх юридичних практик про загальну відповідальність за скоєні злочини організації загалом, відбувається осібно.

Згідно з інструкціями, оперативнику КДБ передовсім слід було з'ясувати обставини та політичне підґрунтя виникнення націоналістичного формування. Після цього розпочиналася процедура збирання доказів «злочинної діяльності». З цією метою автором інструкції виокремлювалися особливості «злочинних дій», вчинених націоналістами. Серед них: втаємничення «злочинних дій» та конспіративність осіб які їх вчинили, залежність «злочинних дій» від особливостей міжнародних та внутрішніх проблем країни. Зауважувалося, що в кожній справі обов'язково мало бути з'ясоване спільне національне походження членів організації, для встановлення якого потрібно зафіксувати в протоколах допиту біографічні дані звинувачених на основі довідки із радянських адміністративних органів. Викликає зацікавлення те, що серед ключових мотивів які спонукали до «злочинних дій українських буржуазних націоналістів», на думку М. Майорова, є класова ненависть до трудящих, хибне розуміння національного питання, а головне цілковита незгода із політикою КПРС і СРСР щодо України [10, 5].

Секретні матеріали КДБ УРСР вказують, що за часів перебудови, незважаючи на проголошену демократизацію, плюралізм та гласність, таємна політична служба СРСР продовжувала вести оперативні дії, вишукуючи «антирадянські елементи» на території республіки. Об'єктами її спостережень були члени проводу ОУН за кордоном та їхні родичі в Україні. Серед резонансних виокремлюються справи О. Терлецького та Н. Філоника.

У доповідній записці «Про провокаційні компанії закордоном» вказувалося, що КДБ УРСР отримало дані, згідно із якими «Союз українців в Британії» розгорнув агітаційну кампанію із приводу приїзду з України у жовтні 1984 р. О. Терлецького та зустрічі із сином С. Терлецьким після 42 років розлуки. У біографічній довідці вказувалося, що із 1950 р. О. Терлецький є активним учасником секти євангелістів, за що його було вислано на поселення в Іркутську область. У 1965 р. він був амністований. До 1983 р. проживав у Тернопільській області та ніде не працював. Особливу увагу КДБ викликало те, що С. Терлецький у 1947 р. був депортований на примусові роботи в Німеччину. Підкреслювалося те, що «бандерівці» намагаються представити О. Терлецького як особу, «яка упродовж 32 років піддавалася репресіям у СРСР за активність сина в питанні «захисту прав людини» у Радянському Союзі. Можливість поїздки О. Терлецького до сина стала можливою завдяки зусиллям «Союзу українців у Британії» та британської влади. Тому його зустріч із прем'єр-міністром М. Тетчер і міністром закордонних справ Д. Гау може бути можливою. У зв'язку з цим КДБ рекомендував не випускати із СРСР «неблагонадійних» осіб, яких використовують з метою посилення антирадянської пропаганди [4, 6].

На території УРСР 16 квітня 1984 р. КДБ УРСР порушив кримінальну справу за статтею 58 і 64 «терористичний акт; участь в антирадянській організації» проти Н. Філоника. За даними комітету, у листопаді 1944 р. він страчував радянських патріотів у селі Воронів Бояр та в березні 1945 р. розстріляв Поліщука – жителя села Микулин Рівненської області. За цими звинуваченнями його було етаповано до міста Рівне і розпочато слідство [3, 108].

14 і 16 серпня 1984 р. у Закарпатській області в селі Лазещина Рахівського району на вітрині продуктового магазину й афіші кінотеатру співробітниками КДБ було помічено листівки із антирадянським змістом. У ході слідства з'ясувалося, що їх виготовляв сезонний робітник, безпартійний місцевий житель М. Тулайдан. Його мати в минулому була прихильницею УПА, а два брати перебували в ОУН і були вбиті під час спецоперації у 1946 р. За ініціативою УКДБ, Президія Верховної ради УРСР 12 грудня 1972 р. надіслала М. Тулайдану офіційну засторогу і встановила за ним нагляд. 23 червня 1985 р. проти нього було порушено кримінальну справу [3, 195]. Схожий випадок

трапився 31 січня 1985 р. в Заліщицькому районі Тернопільської області, де була поширена листівка із вимогою фізичної розправи над працівниками місцевого райкому і повалення «комуністичного іґа» та пробудження «нащадків українських повстанців» [5, 88].

Звертає на себе увагу справа про самогубство колишнього члена ОУН М. Рибчака, який у 1944 р. на території Рожнятівського району Івано-Франківської області вступив до лав підпільної групи, у складі якої перебував до 1947 р. Він брав участь у затриманні та конвоюваннях радянських активістів а також забезпечував зв'язок між підрозділами УПА. У 1947 р. його було засуджено на 25 років позбавлення волі та звільнено достроково у 1956 р. 9 липня 1985 р. М. Рибчак заарештований УКДБ Івано-Франківської області за звинуваченням у скоєнні злочинів за статтями 56 ч. 1 (зрада батьківщині), 58 ч. 1 (терористичний акт), 64 (участь в антирадянській організації) згідно із указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 березня 1985 р. «Про покарання осіб, винуватих у злочинах проти миру і людяності та воєнних злочинах, незалежно від часу скоєння злочинів». До завершення слідства 12 серпня 1985 р. о 3 год. 55 хв. його було знайдено повішеним у камері УВС Івано-Франківського облвиконкому [5, 119].

Від 5 до 19 липня 1985 р в Ужгороді, Львові, Києві, Одесі разом із сім'єю перебував громадянин Франції Є. Кокоц. За інформацією оперативників КДБ він був активним учасником націоналістичної організації «Українська національна єдність у Франції» і керівником навчальних курсів ОУН «Чорногора». Разом із дружиною Є. Кокоц неодноразово брав активну участь у проведенні антирадянських акцій за кордоном. За повідомленнями інформаторів, під час поїздки Україною він обговорював із громадянами проблеми русифікації, піддавав сумнівам питання соціалістичного устрою, критикував внутрішню і зовнішню політику КПРС. Згідно із оперативними даними метою перебування Є. Кокоца в УРСР є вивчення ймовірних маршрутів оунівських шпигунів. «Протиправні дії» Кокоца було зафіксовано на основі задокументованих заяв громадян. 17 липня в Одесі з метою «присікти підривну діяльність іноземця» співробітником КДБ УРСР була проведена профілактична бесіда, під час якої він був викритий і звинувачений у ворожій до СРСР діяльності. В результаті Є. Кокоца депортували із СРСР із постійною заборонаю в'їзду до країни [5, 168].

Викликає наукове зацікавлення й секретна доповідна записка Голови КДБ Української РСР С. Мухи до першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького, датована 11 березня 1985 р., щодо оновлення кадрової системи МВС УРСР. Одним із головних завдань зазначався захист міліції від проникнення іноземних спецслужб, забезпечення контролю щодо збереження державних і військових таємниць, співпраця з органами КДБ у підтримці правопорядку і боротьбі зі злочинністю. У записці зауважувалося, що 62 рази агенти спецслужб США та країн НАТО й учасники зарубіжних антирадянських формувань проявляли інтерес до секретної інформації МВС, місць дислокації його підрозділів, вели візуальну і технічну розвідку та реалізовували акції, ідеологічної диверсії в оточенні кадрового складу. Контррозвідкою виявлено 1 515 осіб із числа оперативного контингенту (із них 1 082 – в органах МВС), яких ворог може завербувати. Серед них: 204 – мали контакт з іноземцями, у тому числі 53, які підозрюються в причетності до іноземних спецслужб та 86 отримувачів посилок із капіталістичних країн, 170 вихідців із сімей колишніх учасників ОУН-УПА, 68 осіб, які висловлювали політично шкідливі міркування [3, 203].

Аналогічній інспекції органи КДБ УРСР проходили у пенітарній системі МВС республіки. Сповідалося, що організація «Міжнародна амністія» (МА) цікавиться станом 325 виправно-трудова закладів (ВТК) та долею 286 тис ув'язнених, особливо тих, яких вона називає політичними в'язнями. За шість місяців 1985 р. МА відправила на адресу ВТК № 65 у місто Суми 2 тис листів на підтримку політв'язнів. У ВТК № 76 міста Рівне було надіслано 1,5 тис листів релігійно-пропагандистського змісту. Із загальної кількості засуджених КДБ виявлено 835 осіб, які можуть здійснювати антирадянську діяльність. Серед них 29% перевірялися органами КДБ на предмет підтримання зв'язку із політично шкідливими особами, 11% засуджені за антирадянську діяльність і наклепи на радянський устрій, 49% – за організацію масових безпорядків і злісне непокорення адміністрації виправно-трудова закладів (ВТЗ).

Зокрема повідомлялося, що окремі засуджені вороже налаштовані і намагаються зібрати антирадянські свідчення з метою передачі інформації на захід. Серед них засуджені, які зперебувають у слідчому ізоляторі в Ужгороді, у ВТК № 53 у місті Миколаїв та у ВТК № 62 у місті Черкаси. Серед

них ув'язнені Й. Тереля, Тринько, Стеценко. За останні п'ять років п'ять осіб із загальної кількості засуджених були покарані за антирадянську агітацію і пропаганду, 32 за поширення неправдивих суджень про державний і громадський устрій, 87 засуджених звинуватили в поширенні антирадянської інформації та листівок, політично шкідливих надписів й татуювань. УКДБ Запорізької, Миколаївської, Харківської, Черкаської областей припинили спроби об'єднання в'язнів у ворожі угруповання. У ВТК МВС Дніпропетровської, Київської, Львівської, Полтавської, Рівненської, Черкаської областей з боку неблагонадійних засуджених зафіксовано 21 випадок непокори адміністрації, по два – захоплення полонених, вбивства співробітників, відмови від виходу на роботу, відмови від прийняття їжі [5, 118].

Згідно з повідомленням співробітників КДБ, працівники ВТК №35 у Київській області Рачинський і Канарчук систематично били в'язнів совісті. Із 1 200 осіб, які утримувалися у тюрмі, 970 були розміщені у штрафному ізоляторі. Засудженим за антирадянську агітацію упродовж довгого терміну не дозволялося дивитись телевізор. У результаті в квітні 1985 р. частина із них на знак протесту відмовилася від вживання їжі, а в'язень Гаврилов вчинив спробу самогубства. Аналогічні дії допускав заступник начальника Алексеєнко. У вересні 1985 р. співробітники слідчого ізолятору перевищили повноваження, помістивши 13 засуджених у слідчий бокс розміром 2 кв. м. В результаті 3 в'язні померли від нестачі повітря і 5 були госпіталізовані у важкому стані [5, 119].

Як наслідок, один із політичних в'язнів ВТК № 76 у місті Рівне, коментуючи дії правоохоронців, зауважив, що вони сприймаюся як тиск радянської системи на дисидентів. У листі до матері в'язень ВТК УВС Ворошиловградського виконкому Полинкевич писав: «Працівники МВС не несуть жодної відповідальності прикриваючись при цьому радянською владою та її законами, які не існують для них самих». Тому в'язень цієї ж колонії Александров у грудні 1985 р. написав заяву антирадянського змісту на адресу прокуратури Ворошиловградської області із закликом нищення комуністів, підкресливши, що такі переконання спровокувало насильство та провокації з боку працівників адміністрації тюрми [5, 120].

Відстежуючи ворогів у власних лавах, голова Комітету держбезпеки Української РСР доповідав секретарю ЦК КПУ В. Щербицькому, що із 58 447 осіб які працюють в КДБ УРСР, на 301 особу існують компрометуючі матеріали. Серед працівників комітету виявлено двох колишніх учасника ОУН: заступника начальника ВТК № 76 Федичика і експедитора тієї ж колонії Куклу. Встановлено двох осіб, які співпрацювали із німецькими окупантами; це – директор підприємства ВТК № 71 Джурко і заступник головного бухгалтера ВТК № 4 Шлапак. 34 співробітники були вихідцями із сімей колишніх учасників ОУН-УПА, 56 мали підозрілі зв'язки із іноземцями, 170 продовжували листуватися із родичами закордоном, 24 допускали антирадянські судження [5, 119].

У доповідній записці «Про міри, прийняті КДБ УРСР по факту порушень допущених співробітниками УКДБ у Львівській області при опрацюванні листа Рудого О. О. надісланого в партійні органи» повідомлялось про причетність керівних працівників Жидачівського району, а саме голови районного відділу освіти Ковалю до оунівського підпілля. Письмове повідомлення голови Жидачівського РВ УКДБ А. Лєся до прокурора району підтверджувало відсутність в органах держбезпеки даних, які засвідчували зв'язок Ковалю з ОУН. Голова УКДБ у Львівській області С. Малик наказав Жидачівському РВ УКДБ розшукати автора листа О. Рудого, якого згодом було заарештовано і звинувачено заклеп відповідно до статті 125 КК УРСР. Але тоді ж виявилось, що у Жидачівському РВ УКДБ були опосередковані дані про причетність Ковалю до ОУН. За формальний підхід до розгляду справи, голові УКДБ у Львівській області С. Малику оголошено сувору догану. Голова Жидачівського РВ УКДБ А. Лєсь звільнений із органів безпеки. На підставі недостовірних даних щодо причетності Ковалю до оунівського підпілля справа проти нього до суду не потрапила [6, 155].

Висновки. Отже, на етапі проголошення демократичних новацій перебудови КДБ УРСР залишався ключовим інструментарієм силового утримання проросійської комуністичної влади на територіях західних областей УРСР, а відтак продовжував впроваджувати комплекс заходів, спрямованих на виявлення та знешкодження колишніх членів ОУН і бійців УПА як носіїв національно-визвольного руху за відновлення державної самостійності України. Ця протидія відбувалася за двома напрямками. Перший – переслідування та депортація тих оунівців й улівців, які приїхали з-за кордону з метою відновлення зв'язків із патріотично налаштованими мешканцями УРСР. Другий –

виявлення та засудження членів ОУН і УПА яким вдалося уникнути відповідальності або повторне ув'язнення раніше засуджених учасників антикомуністичного руху у зв'язку із новими обставинами слідства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Вільна Україна. – 1985. – 26 квітня. – С. 1.
2. В'ятрович В. Історія під грифом «Секретно» / Володимир В'ятрович. – Львів: Часопис, 2013. – 235 с.
3. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 16. – Оп. 9. – Спр. 13.
4. ГДА СБУ – Ф. 16 – Оп. 9. – Спр. 18.
5. ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 10. – Спр. 13.
6. ГДА СБУ. – Ф. 16. – Оп. 11-А. – Спр. 13.
7. Горбачов М. С. Перебудова і нове мислення для нашої країни і всього світу / М. С. Горбачов // Київ: Політвидав, 1987. – С. 11.
8. Загородній І. М. Трагічний шлях ВНК-КДБ\ВЧК-КГБ / І. М. Загородній. – Вінниця: ТОВ «Консоль», 2014. – 200 с.
9. Ільницький В. Використання радянськими силовими органами агентурно-інформаційної мережі у боротьбі із підпіллям у Карпатському краї ОУН (1945 – 1954 / В. Ільницький // Східноєвропейський історичний вісник. – 2017. – №3. – С. 80–93.
10. Майоров М. Г. Некоторые особенности расследования государственных преступлений, совершаемых буржуазными националистами / М. Г. Майоров. – Москва: Редакционно-издательский отдел, 1964. – 43 с.
11. Материали XIX Всесоюзной конференции Коммунистической партии Советского Союза. – Рига: Авотс, 1988. – С. 7–13.
12. Мечник С. Від оприччини до КГБ духовність московського імперіалізму / С. Мечник. – Мюнхен: Українське видавництво, 1981. – 332 с.
13. Ратибор В. КГБ и перестройка / В. Ратибор. – США: Діалог, 1991. – 16 с.
14. Чертопруд С. Андропов и КГБ / Сергій Чертопруд. – Москва: «ЯУЗА», «СКСМО», 2004. – 529 с.
15. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 1 (Центральний комітет Комуністичної партії України). – Оп. 11. – Спр. 1850.
16. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 32. – Спр. 2213.

REFERENCES

1. Vilna Ukraina. – 1985. – 26 kvitnia. – S. 1.
2. Viatrovych V. Istoriiia pid hryfom «Sekretno» / Volodymyr V'iatrovych. – Lviv: Chasopys, 2013. – 235 s.
3. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (dali – HDA SBU). – F. 16. – Op. 9. – Spr. 13.
4. HDA SBU – F. 16 – Op. 9. – Spr. 18.
5. HDA SBU. – F. 16. – Op. 10. – Spr. 13.
6. HDA SBU. – F. 16. – Op. 11-A. – Spr. 13.
7. Horbachov M. S. Perebudova i nove myslennia dla nashoi krainy i vsoho svitu / M. S. Horbachov // – Kyiv: Polityvdav, 1987. – S. 11
8. Zahorodnii I. M. Trahichnyi shliakh VNK-KDB\VChK-KHB / I. M. Zahorodnii. – Vinnytsia: TOV «Kon-sol», 2014. – 200 s.
9. Ilnytskyi V. Vykorystannia radianskymy sylovymy orhanamy ahenturno-informatsiinoi merezhi u borotbi iz pidpilliam u karpatskomu kraii OUN (1945 – 1954 / V. Ilnytskyi // Skhidnoievropeiskiy istorychniy visnyk. – 2017. – №3. – S. 80–93
10. Maiorov M. H. Nekotorye osobennosti rassledovniya hosudarstvennykh prestupleniy, sovershaemykh burzhuaznymy natsyonalistamy / M. H. Maiorov. – Moskva: Redaktsyonno-yzdatelskiy otdel, 1964. – 43 s.
11. Materyaly KhKhKhs Vsesoiuznoi konferentsyy Kommunistycheskoi partyy Sovetskoho Soiuz. – Ryha: Avots, 1988. – S. 7–13.
12. Mechnyk S. Vid oprychchyny do KHB dukhovnist moskovskoho imperializmu / S. Mechnyk. – Miunkhen: Ukrainske vydavnytstvo, 1981. – 332 s.
13. Ratybor V. KHB u perestroika / V. Ratybor. – SShA: Dialoh, 1991. – 16 s.
14. Chertoprud S. Andropov u KHB / Serhii Chertoprud. – Moskva: «IaUZA», «IeKSMO», 2004. – 529 s.
15. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy (dali – TsDAHOU). – F. 1 (Tsentralnyi komitet Komunistychnoi partii Ukrainy). – Op. 11. – Spr. 1850.
16. TsDAHOU. – F. 1. – Op. 32. – Spr. 2213.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2017 р.